

ВСТУП

З моменту становлення України як незалежної, демократичної держави відкрилися нові горизонти для об'єктивного дослідження історичного минулого українського народу, всестороннього осмислення етапів його економічного, політичного, соціально-психологічного, філософського та духовного розвитку. Одним із таких об'єктів є історія голоду 1932-1933 рр. в Україні та реакція Української Греко-Католицької Церкви на нього, адже, попри віддалену часову перспективу, ця проблема і надалі залишається складним та суспільно болючим питанням.

На превеликий жаль, спроби заперечити зумисний характер голоду 1932-1933 рр. досі є інструментом політичної боротьби. Свого часу радянський уряд свідомо вдався до масштабної історичної фальсифікації, унаслідок чого людство не змогло отримати усієї повноти інформації про трагедію голоду 1932-1933 рр. в Україні. Довгий час комуністичний режим взагалі заперечував сам факт голоду та його надзвичайні масштаби.

Загально відомим є той факт, що в історії українського народу Церква завжди відігравала важливу роль. Вона сприяла формуванню української національної ідеї, патріотичному вихованню, розвитку духовного життя народу й цілого суспільства загалом та боролася за нього у небезпеці смерті. Особливе місце тут належить священнослужителям та вірним вже згаданій Українській Греко-Католицької Церкви, які у важкий момент завжди були поруч та намагалися усіма можливими способами допомогти потребуючим.

Аналізуючи сьогоденну постгеноцидну реальність, слід зазначити, що український народ і досі не зумів остаточно подолати накинutoї радянським союзом ментальності «сліпого, застрашеного громадянина», який довіряє вказівкам керівних державних органів, не цікавиться національною історією і культурою та не чинить ніякої загрози для влади, окрім свого нарікання.

На позначення голоду в Україні 1932-1933 рр. використовують термін Голодомор, який уперше вжив 1963 р. в передмові до свого роману «Жовтий князь» український письменник зі США Василь Барка. Слово «голодомор» було зафіксоване в «Етимологічному словнику української мови» Ярослава Рудницького. У широкому сенсі його вживають для спеціального позначення власне українського голоду 1932-1933 рр., на відміну від голоду 1932-1933 рр. в інших регіонах СРСР. Крім цього, існує й вужче поняття Голодомору: на пропозицію професора С. Кульчицького, цим терміном позначають найважчий період голоду в Україні, який припав на листопад 1932 р. - серпень 1933 р., коли більшовицькі очільники СРСР провадили зумисну політику скеровану на виморювання голодом українських селян.

Актуальність дослідження реакції УГКЦ на голодомор 1932-1933 рр. в Україні є зумовлена тим, що через зумисну політику комуністичною режиму, який існував в Україні до 1991 р., об'єктивні оцінки трагедії українського голоду 1930-х рр. та реакція на нього тогочасної міжнародної спільноти, досі не мають місця в «колективній пам'яті» помітної частини українського народу. Також, попри численні публікації, до сьогодні ще не

проведено комплексного, систематично-узагальнюючого та оцінюючого дослідження проблеми реакції не лише УГКЦ на голодомор 1932-1933 рр. в Україні, а й всієї тогочасної міжнародної спільноти.

Хронологічні рамки нашого дипломного дослідження охоплюють період з 1914 по 1933 роки. За нижню межу ми взяли дату 1914р., де хронологічно відбувались такі події: зайняття м. Львова російською царською армією, арешт митр. А. Шептицького, падіння ЗУНР, політика українізації на теренах УРСР та ін. За верхню ж – завершення голодомору та різних допомогівих акцій. Однак при висвітленні деяких аспектів теми нам необхідно було вийти за межі окресленого хронологічного періоду, звертаючись й до наступних років.

Географічні межі нашої праці в основному акцентуються на території України та Кубані - тодішньої складової частини СРСР. Проте для кращого висвітлення теми, географічні межі були розширеними на європейську частину Російської Федерації, Європу, Північну та Південну Америки.

У нашій дипломній роботі ми спробуємо показати, якою була реакція УГКЦ на голодомор 1932-1933 рр. в Україні. Тут під УГКЦ розуміється не лише церковний провід, а й усі її вірні, адже Церква – це народ Божий, що складається з духовенства та мирян. Також для того, щоб змогти об'єктивно показати, що саме могла зробити і зробила УГКЦ на захист голодуючих українців ми коротко представимо саму проблематику голодомору, покажемо в якому становищі вона знаходилася та яку допомогову роль тоді відігравала українська діаспора та католицький світ.

Мета нашої праці – показати якою була реакція та роль УГКЦ в допомозі вмираючим голодною смертю українцям у 1932-1933рр.

Методи дослідження, якими ми скористаємося у праці, історичні та загальнонаукові. Основою методики дослідження є принципи об'єктивності та історизму. Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що, на основі зроблених висновків про реакцію та роль УГКЦ в допомозі вмираючим, можемо краще зрозуміти політичну, релігійну та соціальну ситуацію на початку ХХ століття.

Праця складається зі вступу, двох розділів та висновків. Також вважаємо, що для більш наглядної інформативності нашої роботи досить корисним буде зроблений нами документальний додаток.

У першому розділі ми намагатимемось висвітлити суть проблеми голодомору 1932-1933рр. в Україні, де зокрема розглянемо, якими були передумови голодомору, його реалізації в дії, тобто сам факт терору голодомом, та покажемо, якими були наслідки вбивства мільйонів людей.

У другому розділі ми безпосередньо звернемо увагу на роль УГКЦ в допомозі вмираючим голодною смертю українцям у 1932-1933рр. Тут ми проаналізуємо, яким було становище УГКЦ від 1914 р. до 30-х років ХХ століття, покажемо, які саме акції проводила УГКЦ та вся західноукраїнська громадськість, щоб зупинити терор голодомом та допомогти своїм братам «на Великій Україні», представимо реакцію української діаспори на голодомор 1932-1933 рр. в Україні та покажемо, як католицький світ, на прохання УГКЦ, долучився до захисту голодуючих українців.

З міркувань, що ця тема потребує глибшого дослідження, особливо окремих її аспектів, ми зробили її обсяг дещо більшим від зазначених правилами розмірів дипломної праці.

Під час дослідження даної теми ми зіткнулися з проблемою недостатньої кількості джерел, які б об'єктивно висвітлили провідну думку другого розділу.

При написанні цієї роботи ми скористалися доступним нам матеріалом. Зокрема хотілося б виділити монографію сучасного львівського дослідника Андрія Козицького Геноцид та політика масового винищення цивільного населення у 20-му столітті, працю професора Станіслава Кульчицького Голодомор 1932-1933рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Серед інших це дослідження Ярослава Папуги Західна Україна і голодомор 1932 – 1933 рр.: морально-політична і матеріальна допомога населенню в УРСР, Михайла Вербицького Найбільший злочин Кремля, а також роботу українського дослідника з Канади Михайла Марунчака Нація в боротьбі за своє існування 1932-1933 в Україні та діаспорі.

Також ми звернулися і до архівних джерел. Зокрема нам послужили матеріали Центрального Державного Історичного Архіву у Львові, цілий ряд періодичних видань часописів «Нова Зоря», «Діло», «Мета». Особливо цікавим було, без сумніву, послання Галицького єпископату на чолі зі світlichem українського народу - митрополитом Андреем Шептицьким Україна в передсмертних судоргах та друге пастирське звернення українського католицького єпископату в справі голодомору.

Дана праця не має на меті цілковите висвітлення обраної теми, яка потребує більш ґрунтовного історичного дослідження, систематизування та опрацювання.

Для даної праці не є ціллю дати остаточні відповіді на всі запитання, які існують у сфері реакції УГКЦ на голодомор 1932-1933 рр. в Україні, а лише показати для сучасної людини безбожну тиранію та роль Церкви в житті суспільства.

ВИСНОВКИ

Голод 1932-1933р. в Україні став наслідком цілеспрямованої та послідовної політики комуністичного режиму СРСР щодо українського села. Економічну складову цієї політики потрібно розглядати в тісному взаємозв'язку з національною політикою більшовицького режиму. Протрактувавши відмову українських селян здавати державі хліб за заниженими цінами як вияв непокори на зразок антидержавного виступу, найвище керівництво СРСР вирішило застосувати до України політику, яку американський історик Р. Конквест визначив як «терор голодом». Штучний голод в Україні влада розгортала одночасно із розгортанням політичних репресій супроти української інтелігенції та запідозрених у націоналістичних настроях державних чиновників УРСР. Позатим, ієрархія УГКЦ всіма можливими способами взивала до своїх вірних та до світової громадськості на захист братів з Великої України, які вмирають голодною смертю, однак ці заходи, через незнання світовою громадськістю всієї правди про голодомор та неспроможність реально його запобігти або зупинити, виявилися малоефективними. Цікавим є той факт, що Західній світ, дізнавшись про голодомор, все ж таки не спішив на допомогу. Отож, завершуючи наше дослідження, коротко підсумуємо те, що було розкрито у даній праці.

У першому розділі нашої дипломної роботи ми намагалися коротко розкрити проблематику голодомору 1932-1933р. в Україні. Тут ми зокрема історично проаналізували передумови до здійснення радянським урядом акту геноциду супроти українського селянина, де, фактично, радянське керівництво спромоглося, під прикриттям колективізації та вдалої пропаганди, «заради більшого добра державі» загнати селянина у безвихідь. А також показали, як безпосередньо проходив процес винищення української нації та перетворення її на законслухняного «радянського громадянина». Тут слід зазначити, що уряд СРСР використав один з найжорстокіших та

найцинічніших методів боротьби з «інакодумцями» – терор голодом, при одночасному інформаційно-психологічному «одурманенні». Також, аналізуючи наслідки голодомору, ми показали, що постгеноцидний синдром «страху, байдужості та нарікання» ще досі зберігся у пересічного мешканця України.

У другому розділі ми намагалися безпосередньо проаналізувати реакцію та роль УГКЦ в допомозі вмираючим голодною смертю українцям у 1932-1933рр. Тут ми показали, яким було становище УГКЦ від 1914 р. до 30-х років ХХ століття, проаналізували, які саме акції проводила УГКЦ та вся західноукраїнська громадськість, щоб зупинити терор голодом та допомогти своїм братам на Великій Україні, представили реакцію української діаспори на голодомор 1932-1933 рр. в Україні та показали, як католицький світ, на прохання УГКЦ, долучився до захисту голодуючих українців. Як правило, різні протестні акції чи конференції з приводу голодомору відбувалися за участю представників Церкви або солідаризувалися з ними через письмові заяви.

Проаналізувавши становище УГКЦ на початку ХХ століття, ми побачили, що це був час величезних випробувань вірності Христовій науці, попри власні політичні чи національні вподобання. Це час противаг: зростання польського шовінізму — пробудження української національної свідомості та створення збройних одиниць; зростання пропаганд з боку Кремля — зберігання єдності з Апостольським престолом. Фінальним мінорним акордом стали також природні лиха того часу.

Аналізуючи акції УГКЦ та всієї західноукраїнської громадськості спрямовані проти голодомору 1932-1933 рр. в Україні, ми зауважили, що все греко-католицьке духовенство піднесло свій соборний голос в обороні своїх східних братів-українців. Так зокрема вони видали послання (відозву) до всіх людей доброї волі — «Україна в передсмертних судоргах», яка відіграла вагомий роль для всього тогочасного світу, адже наступного дня після проголошення відозви — 25 липня 1933 р. був утворений Український Громадський комітет рятунку України, завдяки якому централізовано координувалося вся допомогова акція. Також зауважили, що тогочасні часописи «Нова Зоря», «Діло», «Новий Час», «Наш Клич», «Громадський Голос», «Правда», буковинські «Нове Життя», «Самостійна Думка», «Час» та «Народна Сила», органи Українського католицького союзу – «Мета», «Христос – наша сила» та ін. постійно інформували про події, пов'язані з голодом на Україні. Зазначили, що важливим був також факт вбивства урядовця радянського консульства українським революціонером Миколою Лемиком, завдяки чому про голодомор заговорила вся світова преса. Згадали і про день національної жалоби і протесту, який з більшим чи меншим розмахом відбувся 29 жовтня 1933 р. практично на всіх теренах проживання українців.

Розглядаючи реакцію української діаспори на голодомор 1932-1933 рр., ми побачили, що, завдяки політиці Москви, яка була спрямована на втаємничення інформації про масову смертність, українці за межами Галичини, Волині, Буковини та Закарпаття, деякий час не усвідомлювали трагічність та масштаби голоду. Проте, починаючи з вересня 1933 р. (а в деяких містах Канади і раніше), вони соборно піднесли свій голос в обороні голодоморених мільйонів українських селян, незважаючи на труднощі пов'язані з прорадянськими комуністичними партіями (ТУРФД та СУРО). Також зауважили, що привселюдно проводились протестні віче, завдяки яким надходили петиції, як до державних чиновників, так і до міжнародних форумів. Згадали і про церковних ієрархів, які спільно зі своїми вірними молилися та видали пастирські листи на захист українців. Зазначили, що саме завдяки Церкві та її вірним й проводилася допомогова акція.

Проаналізувавши католицькі акції на захист голодуючих українців, ми побачили, що світова спільнота все ж таки відгукнулася на допомогу. Зауважили, що особливу увагу тут заслуговує австрійський кардинал Теодор Інніцер, який заснував міжнародну, позаконфесійну інституцію по допомозі голодуючим на Україні. Показали, що радянські чинники, партійні, державні і харитативні відмовились прийняти будь-яку матеріальну допомогу для голодуючих в Україні, тим самим заперечуючи існування голоду. Однак, попри вище сказане, ми побачили, що, незважаючи на спроби Церкви та небайдужих громадських діячів, все ж таки не вдалося зупинити вбивства мільйонів українців. Це пояснюється тим, що занадто пізно почала розповсюджуватися інформація про голодомор та ще пізніше була організована допомогова акція. Також важливим був той факт, що допомога не відповідала масштабам голоду. Слід зазначити, що світові лідери, задля свого ж блага, не хотіли псувати стосунки з СРСР, хоча мали змогу реально допомогти українським селянам, що, однак, аж ніяк не позбавляє моральної відповідальності всіх, хто міг би врятувати життя хоча б одного українця. Добре розуміємо, що ця скромна праця далека від досконалості, та сподіваємось, що в майбутньому ця тема буде розпрацьована ширше, зокрема з використанням неопублікованих наразі даних. Також будемо дуже раді, коли ця праця відкриє нові, невідомі сторінки з історії порятунку вмираючих голодною смертю українців.

ЗМІСТ

Список скорочень.....	3
Вступ	4
Розділ I. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні	
1.1 Передумови голодомору.....	9
1.2 Терор голодом.....	16
1.3 Наслідки голодомору.....	27
Розділ II. Роль Української Греко-Католицької Церкви в допомозі вмираючим голодною смертю українцям у 1932-1933 рр.	
2.1 Становище УГКЦ на початку ХХ століття.....	33
2.2 Акції УГКЦ та західноукраїнської громадськості спрямовані проти голодомору 1932-1933 рр.....	38
2.3 Реакція української діаспори на голодомор 1932-1933 рр. в Україні.....	48
2.4 Католицькі акції на захист голодуючих українців.....	58
Висновки.....	64
Список використаної літератури.....	68
Документальні додатки.....	74